

УДК 330.3

Р. П. Циток,
аспірант кафедри менеджменту,
Інститут економіки та менеджменту Університету "Україна"

СТРУКТУРА КАПІТАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНІ

R. Tsytok,
graduate student of the Department of Management Institute of Economics and Management University "Ukraine"

CAPITAL INVESTMENT STRUCTURE IN UKRAINE

У статті досліджено джерела фінансування капітальних інвестицій в Україні та тенденції їх зміни, зроблено спробу пояснити ці тенденції. Особливу увагу приділено тенденціям зміни величини іноземних інвестицій в економіку України. На підставі розглянутих даних висунуто припущення про українське походження значної їх частки та підтверджено, що лише незначна їх частка використовується для створення нових основних фондів української економіки. Розглянуто структуру та динаміку капітальних інвестицій. Досліджено зміну структури капітальних інвестицій за видами економічної діяльності та за регіонами.

The article investigates the sources of funding of the capital investment in Ukraine and their trends, it makes an attempt to explain these trends. Specific attention is paid to the trends of the scale of the foreign investment in Ukrainian economy. On the basis of the information addressed, an assumption is made about Ukrainian origin of a considerable part of this investment, along with a confirmation of the fact that just a minor part of it is used to establish new fixed assets in Ukrainian economy. The article reviews the structure and development of the capital investment. It also explores the changes in the capital investment structure according to the types of business and regions.

Ключові слова: капітальні інвестиції, джерела фінансування капітальних інвестицій, структура капітальних інвестицій, розподіл капітальних інвестицій.

Key words: capital investment, capital investment funding sources, capital investment structure, capital investment distribution.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Трансформація економіки України за часи незалежності суттєво загострила питання ресурсного забезпечення економічного розвитку країни. Інвестиції є основним джерелом формування та нарощування виробничого потенціалу та забезпечення міжнародної конкурентоспроможності. Проте низькі темпи приросту ВВП на душу населення показують, що існують проблеми як обсягів капітальних інвестицій, їх структури і головне — ефективності використання цього ресурсу, як чинника структурної перебудови економіки, модернізації та оновлення виробництва, зростання зайнятості населення, підвищення конкурентоздатності вітчизняної продукції на світових ринках та завоювання на них нових сегментів.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблема недостатності інвестиційних ресурсів, боротьби за їх залучення, виявлення їх впливу на структурні зміни в економіці та їх ефективного використання стала однією з нагальних для вивчення українських вчених-економістів. Зокрема дослідження капітальних інвестицій розглядається у роботах В.Г. Федоренко, І.М. Бойчика, О.С. Іванілова, А.В. Черепа, А.А. Переса-

ди, Я.Д. Крупки, Т.В. Момота, К.В. Паливоди та інших. Проте потребує системного узагальнення проблем ефективного використання капітальних інвестицій на основі інформації щодо їх джерел фінансування, динаміки та структури.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є з'ясування структури, джерел фінансування та динаміки капітальних інвестицій в Україні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ І ОБГРУНТУВАННЯ ОДЕРЖАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

У сучасній літературі термін "капітальні інвестиції" часто ототожнюють з терміном "капітальні вкладення". Зокрема у [1] під капітальними вкладеннями розуміються інвестиції спрямовані у виробництво. А до складу капітальних вкладень І. Бойчик включає: а) вартість будівельно-монтажних робіт (підготовка території під будову, зведення споруд і будівель, монтаж обладнання); б) вартість технологічного, енергетичного, підйомно-транспортного устаткування. А також інструментів та інвентарю, які включаються до складу основних фондів; в) витрати на проектно-пошукові роботи, вартість земельних ділянок, витрати на технічний на-

Таблиця 1. Капітальні інвестиції за джерелами фінансування у % до загального обсягу

Рік\Джерело	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
2016	72.2	10	8.1	3.7	3.2	0.7	2.1
2015	67.4	12.0	7.3	3.1	5.0	2.4	2.8
2014	71.8	11.1	9.8	1.8	1.5	0.6	3.4
2013	63.4	11.2	14.8	1.6	2.8	2.5	3.7
2012	59.2	8.3	16.1	-	3.2	6.3	6.9
2011	54.0	9.4	17.9	3.1	2.9	7.5	5.2
2010	55.7	13.8	13.7	2.3	2.9	6.3	5.3
2009	63.3	6.8	14.2	4.5	2.7	4.4	4.1
2008	56.7	9.1	17.3	3.3	4.2	5.0	4.4
2007	56.5	9.7	16.6	3.5	3.9	5.6	4.2
2006	57.8	4.1	15.5	3.7	4.3	5.5	9.1

Джерело: дані Державної служби статистики.

гляд, підготовку експлуатаційних кадрів, вартість придбаних ліцензій і патентів, інші витрати пов'язані із підготовкою до будівництва та експлуатації об'єкта.

В інших авторів [2] зазначається, що поняття капітальні вкладення трактується вужче ніж інвестиції. О. Іванілов вказує що "Відповідно до своєї назви капітальні вкладення являють собою вкладення тільки в основний капітал тоді як вкладення в інші види економічних ресурсів, такі як інформаційні ресурси, цінні папери, духовний потенціал, матеріальні запаси, іменувати капітальними вкладеннями не прийнято".

Поки що нами пропонується під терміном "капітальні інвестиції" використовувати визначення відповідно до методологічних пояснень Державної служби статистики України: "Капітальні інвестиції — інвестиції у придбання або виготовлення власними силами для власного використання матеріальних та нематеріальних активів. До інвестицій у матеріальні активи належать інвестиції у землю, існуючі будівлі та споруди, нові будівлі, споруди, об'єкти незавершеного будівництва, машини, обладнання та інвентар, транспортні засоби, довгострокові біологічні активи та інші необоротні матеріальні активи, які були придбані або створені для власного використання, включаючи витрати на капітальний ремонт, поліпшення, вдосконалення, реконструкцію, модернізацію. До інвестицій у нематеріальні активи належать інвестиції у придбання або створення власними силами програмного забезпечення, баз даних, прав користування природними ресурсами, майном, прав на знаки для товарів і послуг, на об'єкти промислової власності, авторських та суміжних прав. До інвестицій в основний капітал (капітальні вкладення) належать інвестиції у капітальне будівництво, машини, обладнання, інструмент, інвентар, транспортні засоби та інші основні засоби" [3].

Капітальні інвестиції можуть здійснюватися за рахунок таких основних джерел фінансування: 1) власних коштів підприємств і організацій; 2) коштів населення на індивідуальне житлове будівництво; 3) кредитів банків та інших позик; 4) коштів іноземних інвесторів; 5) коштів місцевих бюджетів; 6) коштів державного бюджету; 7) інших джерел фінансування.

Розглянемо динаміку часток кожного з цих джерел протягом 2006 — першого півріччя 2016 рр. у структурі капітальних інвестицій в Україні на основі даних Державної служби статистики України (табл. 1).

Як бачимо з таблиці 1, за останнє десятиріччя частки кожного із джерел фінансування є майже незмінними величинами. Тут можна виділити наступні тенденції: 1) з початком проблем на сході України банківська сис-

Таблиця 2. Кошти іноземних інвесторів у капітальних інвестиціях

Рік	У фактичних цінах, млн гривень	Курс гривні	У фактичних цінах (2013), млн доларів
2016	4394.7	26.20	167.7
2015	7834.8	21.84	358.7
2014	2455.5	11.88	206.6
2013	4009.5	7.93	505.5

Джерело: дані Державної служби статистики.

тема в 2014—2016 рр. увійшла в кризовий стан і не змогла кредитувати підприємства та організації у попередніх обсягах, які б стимулювання економічне зростання. Зокрема у капітальних інвестиціях частка кредитів банків впала майже вдвічі. Тимчасова втрата частки економічного потенціалу на сході України призвела до експортних втрат та зменшення надходжень до бюджету, що в свою чергу змусило уряд зменшити фінансування капітальних інвестицій з державного бюджету. У період економічної кризи та девальвації національної валюти частка коштів населення інвестованих у індивідуальне житло не зменшується, оскільки інвестиції в нерухомість вважаються одним з кращих варіантів збереження накопичень. Після кризи 2009 р., коли гривня девальвувала з 5.2 грн. до 7.7 грн. за 1 дол США, в наступному після цього році частка коштів інвестованих в індивідуальне житло зросла майже вдвічі. Наступна девальвація гривні в 2014 р. з 7.9 до 11.8 грн. за 1 дол. США не змінила попередньої тенденції — збільшення частки інвестованого капіталу в житло. Сукупність вище наведених чинників призвела до збільшення частки капітальних інвестицій власним коштом підприємств та організацій на 8—12 % порівняно з 2013 р. Бізнес намагається працювати без запозичених коштів, оскільки в умовах зниження купівельної спроможності населення працює на межі рентабельності і не спроможний обслуговувати дорогі кредити.

У цілому ж має місце зростання частки коштів іноземних інвесторів у 2015—2016 рр. майже вдвічі порівняно з 2013—2014 рр. але в абсолютних величинах за роками відмічена їх нестабільність (табл. 2).

Виявлено таку тенденцію: зростання частки іноземних інвесторів у капітальних інвестиціях досягнуто зростаючими темпами девальвації гривні.

Наскільки велика питома вага прямих іноземних інвестицій в економіку України демонструє рисунок 1.

Нагадаємо, що під прямими інвестиціями розуміють ся ті, що забезпечують інвестору контроль над об'єктом,

Рис. 1. Прямі накопичені інвестиції в Україну за 1995–2013 рр., млн дол. США

Джерело: розраховано за даними Світового банку [4] та Державної служби статистики [5]

Таблиця 3. Структура накопичених прямих іноземних інвестицій в економіці України за галузями і видами діяльності

Галузі і види діяльності	Частка, %
Фінансова діяльність	33.1
Промисловість	30.9
Операції з нерухомістю	11.6
Торгівля і ремонт автомобілів	10.5
Будівництво	6.1
Транспорт і зв'язок	3.8
Сільське господарство	1.6
Інші галузі та види діяльності	1.4

Таблиця 4. Прямі іноземні інвестиції за країнами походження

Країна	Млн. доларів	Частка, %
Кіпр	18712.0	33.1
Німеччина	6194.8	11.0
Нідерланди	5504.0	9.7
Росія	3842.1	6.8
Австрія	3216.4	5.7
Великобританія	2724.4	4.8
Британські віргінські острови	2452.4	4.3
Франція	1843.0	3.3
Швейцарія	1277.5	2.3
Італія	1259.0	2.2
Беліз	1036.6	1.8
США	985.8	1.7
Польща	831.8	1.5
Інші країни	6685.4	11.8

Таблиця 5. Структура капітальних інвестицій за видами економічної діяльності

Усього	У 2015 у млн грн.	частка, %	У 2012 у млн грн.	частка, %
Промисловість	84168.0	33.5	94965.9	36
У т.ч. (чи зокрема) переробна промисловість	44563.1	17.7	38074.5	14.4
У т.ч. (зокрема) добувна промисловість	17246.3	6.9	30707.5	11.6
Будівництво	40931.5	16.3	36415.1	13.8
Сільське, лісове та рибне госп-во	27900.0	11.1	16052.8	6.1
Оптова та роздрібна торгівля	18152.4	7.2	23346.5	8.9
Транспорт, поштова та кур'єрська діяльність	16278.0	6.5	34700.7	13.2
Держуправління та оборона	12547.5	5.0	11688.4	4.4

а портфельні — дають лише право інвестиційних доходів. Відповідно до даних Світового банку [6] ВВП України у 2013 р. склав 183.3 млрд доларів, тож частка прямих накопичених інвестицій наближалася до 1/3 ВВП.

Якщо розглянути структуру іноземних інвестицій по галузях (табл. 3) та їх географічний розподіл (табл. 4), то встановлено, що основним напрямком прямих іноземних інвестицій є фінансовий сектор, на який припадає 1/3 всіх інвестицій. Разом на операції з нерухомістю, торгівлю та фінансовий сектор приходиться більше

55% всіх іноземних інвестицій. Якщо зважити на мізерну долю в кілька відсотків іноземних інвестицій що припадають на капітальні інвестиції (табл. 1), то отримуємо сумний висновок — валютні кошти, що надходять в українську економіку під виглядом прямих інвестицій, використовуються не для придбання, реконструкції чи створення нових основних фондів української економіки а для формування оборотного капіталу, а їх походження з огляду на значну наявність юрисдикцій з ознаками офшорних зон таких, як Кіпр, Британські Віргінські острови, Беліз, Нідерланди (табл. 4), вказують на українське походження цих капіталів.

Отже порівняння показників довоєнного 2012 та 2015 рр. показує такі тенденції:

а) частка капітальних інвестицій у промисловість попри серйозну економічну кризу після початку війни на сході України впала лише на 2.5%;

б) ефект зростання будівництва житла на фоні кризи, як механізм збереження заощаджень, ми розглянули вище;

в) за даними з таблиці 5 маємо майже двократне падіння частки у видобувній промисловості, що може мати поясненням залишення значної кількості шахт на окупованій території України, та аналогічне падіння на транспорті, що може пояснюватись блокуванням Росією нашого транзиту до азійських країн;

г) за даними з таблиці 5 маємо майже двократне зростання частки у сільському господарстві.

Розгляд розподілу капітальних інвестицій у 2015 р. порівняно з 2010 р. наведений у таблиці 6 за регіонами показує в скільки разів вирости капітальні інвестиції. Лідером по збільшенню є Волинська область, що за 5 років збільшила інвестиції у 3,49 раза. Також найб-

Таблиця 6. Розподіл капітальних інвестицій за регіонами у млн гривень за даними

Область	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Ріст з 2010
Вінницька	3545	5081	5824	6110	5675	7373	2.07
Волинська	1767	2577	3255	3327	3390	6167	3.49
Дніпропетровська	16017	22116	22509	21290	20357	25920	1.62
Донецька	14994	26802	31722	27912	13156	8304	0.55
Житомирська	2011	2520	2893	3005	2905	4044	2.01
Закарпатська	2205	3052	2736	2646	2639	3778	1.71
Запорізька	7964	6677	7204	6839	7034	7794	0.98
Івано-Франківська	4379	4256	5167	4797	6837	9609	2.19
Київська	11331	17673	20367	20697	19653	24359	2.14
Кіровоградська	2123	3993	4576	3224	3122	4057	1.91
Луганська	5646	6980	8223	11369	5223	2060	0.36
Львівська	8830	12114	11173	9817	9555	13387	1.51
Миколаївська	4422	4298	4696	5009	3771	5990	1.35
Одеська	9724	9347	14631	11872	9361	9984	1.02
Полтавська	6289	7859	10218	9536	8828	8338	1.32
Рівненська	1937	2566	2771	2837	2805	4334	2.23
Сумська	2188	3022	2871	2721	2798	3663	1.67
Тернопільська	2138	2524	3375	2976	2590	3828	1.79
Харківська	8063	13035	14759	9293	8032	11247	1.39
Херсонська	1891	2688	2436	2125	2208	3107	1.64
Хмельницька	2948	3547	3489	3638	4078	6809	2.3
Черкаська	2831	3225	3781	3413	3262	4486	1.58
Чернівецька	1715	1794	2229	2257	1687	2789	1.62
Чернігівська	1891	2397	2737	2842	2621	3550	1.87
Київ	53726	71143	79614	70321	67833	88139	1.64

Джерело: [4].

ільше зростання локалізовано географічно у західному і центральному регіонах країни у сусідніх областях: Київська, Житомирська, Рівненська, Волинська, Вінницька та Хмельницька області.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження можна зробити такі висновки:

1. Основним джерелом фінансування капітальних інвестицій протягом останніх років в Україні є власні кошти підприємств та організацій, які досягли у 2016 р. найбільшої своєї частки у 72,2 %. 2. Економічна криза та криза банківської системи у 2014—2016 рр. призвели до неможливості держави та банківської системи фінансувати капітальні інвестиції у попередніх обсягах. 3. У періоди криз (2009 та 2014—2015 рр.) населення України вважає одним з кращих варіантів збереження накопичень інвестиції в нерухомість; 4) Частка іноземних інвесторів у загальному обсягу капітальних інвестицій є незначною — 3,7%. Спостерігалася тенденція її зменшення у докризовий період 2013—2014 рр., а відновлення цієї частки сталося не завдяки зростанню інвестицій в останні роки (2015—2016 рр.), а завдяки девальвації гривні. 5. Серед країн походження прямих іноземних інвестицій в Україну превалюють юрисдикції з ознаками офшорних зон, що дає привід припустити українське походження цих коштів та їх повернення шляхом репатріації капіталу; 6) Аналіз розподілу капітальних інвестицій за регіонами вказує, що найбільше відсоткове зростання локалізовано географічно у значній кількості західних областей України та двох центральних, що може свідчити про бажання інвесторів розміщувати нові виробництва та модернізувати старі ближче до кордонів ЄС.

Література:

1. Бойчик І.М. Економіка підприємства. — Тернопіль: ТНЕУ, 2011. — 120 с.

2. Іванілов О.С. Економіка підприємства. — К.: Центр учбової літератури, 2009. — 728 с.

3. Державна служба статистики України. Методологічні пояснення [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ifstat.gov.ua/STAT/m_inv.htm

4. Державна служба статистики України, дані по капітальних інвестиціях [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

5. Світовий банк, дані по прямих іноземних інвестиціях [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.WD.GD.ZS?locations=UA>

6. Світовий банк, дані по валовому внутрішньому продукту [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=UA>

References:

1. Boychuk, I.M. (2011), *Ekonomika pidpryemstva* [Enterprise economy], TNEU, Ternopil, Ukraine.

2. Ivanilov, O.S. (2009), *Ekonomika pidpryemstva* [Enterprise economy], Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.

3. State Statistics Service of Ukraine (2017), "Methodological explanations", available at: http://www.ifstat.gov.ua/STAT/m_inv.htm (Accessed 15 June 2017).

4. State Statistics Service of Ukraine (2017), "Data on capital investment", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 15 June 2017).

5. The World Bank (2017), "Foreign direct investment", available at: <http://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.WD.GD.ZS?locations=UA> (Accessed 15 June 2017).

6. The World Bank (2017), "Gross domestic product", available at: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=UA> (Accessed 15 June 2017).
Стаття надійшла до редакції 19.06.2017 р.